ISSN 1392-6195 (print)
ISSN 2029-2058 (online)
JURISPRUDENCIJA
JURISPRUDENCE
2026, 33(1), p. 55–70.

KONFISKUOTINO TURTO (NUSIKALSTAMOS VEIKOS PADARYMO PRIEMONĖS) VERTĖS IŠIEŠKOJIMAS

Evita Zyrianovaitė
Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
Baudžiamosios teisės ir proceso institutas
Elektroninis paštas: evzyrianovaite@stud.mruni.eu

Pateikta 2025 m. spalio 17 d., parengta spaudai 2026 m. gegužės 4 d.

DOI: 10.13165/JUR-26-33-1-03

Santrauka. *Straipsnyje analizuojama Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso norma, reglamentuojanti konfiskuotino turto vertės išieškojimą. Konfiskuotino turto vertės išieškojimas yra baudžiamojo poveikio priemonė, kuri padeda įgyvendinti bausmės tikslus ir užtikrinti, kad nusikalstamos veikos taptų ekonomiškai nenaudingos. Kaltininkui skiriama baudžiamojo poveikio priemonė, kaip ir bausmė, turi būti individualizuojama: reikia, kad ji ne tik atliktų represinę funkciją, bet ir būtų proporcinga bei teisinga. Įstatymų leidėjas nenumatė galimybės išieškoti tik dalį konfiskuotino turto vertę atitinkančios pinigų sumos, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo jurisprudencijoje yra išaiškinęs, kad, siekiant įgyvendinti teisinės valstybės principą, teismai, atsižvelgdami į nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, nusikalstamą veiką padariusį asmenį charakterizuojančius duomenis ir kitas bylai reikšmingas aplinkybes, gali spręsti dėl konfiskuotino turto dalies išieškojimo. Įvertinus kriterijus, kuriais teismai vadovaujasi nustatydami konfiskuotino turto vertės išieškojimo dydį, pažymėtina, jog visais atvejais reikėtų įvertinti ir kaltininko turtinę padėtį, kad skiriama baudžiamojo poveikio priemonė atitiktų teisingumo, proporcingumo ir teisinės valstybės principus. Straipsnyje taip pat analizuojama, ar turto vertę atitinkanti pinigų suma su PVM atitinka turto vertės sampratą.*

Reikšminiai žodžiai: *turto konfiskavimas, turto vertę atitinkančios pinigų sumos išieškojimas, turto vertė, turto vertė su PVM, nusikalstamos veikos padarymo priemonės vertė.*

Įvadas

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK)[1] 72 straipsnyje numatytas turto konfiskavimas kaip baudžiamojo poveikio priemonė, kuri padeda įgyvendinti bausmės paskirtį (BK 67 straipsnis), taip pat užtikrina, kad nusikalstamos veikos taptų ekonomiškai nenaudingos, ir padeda pašalinti iš apyvartos nusikalstamoms veikoms naudotą turtą. Pagal BK 72 straipsnį konfiskuotinu turtu laikomi nusikalstamos veikos įrankiai, priemonės ir rezultatas, kurie privalo būti konfiskuojami nepriklausomai nuo šio turto pavidalo, tačiau BK 72 straipsnio 5 dalyje numatyta išimtis, pagal kurią gali būti išieškoma konfiskuotino turto vertę atitinkanti pinigų suma, jeigu konfiskuotinas turtas yra paslėptas, suvartotas, priklauso tretiesiems asmenims, jo negalima paimti dėl kitų priežasčių arba jį konfiskuoti būtų netikslinga

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvose 2014/42/ES[2] ir 2024/1260[3] taip pat numatyta, kad taikant konfiskuotino turto vertės išieškojimą turi būti užtikrinamas proporcingumo principas. Tai turi būti daroma visų pirma atsižvelgiant į atitinkamų nusikalstamų veikų priemonių vertę[4]. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje išaiškinta, jog teismas, taikydamas BK 72 straipsnio 5 dalį, atsižvelgia į taikomos baudžiamojo poveikio priemonės proporcingumą ir sprendžia, ar išieškoti visą konfiskuotino turto vertę, ar tik jos dalį[5]. Taigi teismams yra suteikta diskrecija spręsti, ar konfiskuoti nusikalstamos veikos priemonę, ar išieškoti jos vertę atitinkančią pinigų sumą, taip pat kokią dalį konfiskuotino turto vertės išieškoti iš nusikalstamą veiką padariusio asmens.

Vis dėlto konfiskuotino turto vertę atitinkančios pinigų sumos išieškojimas iš kaltininko vertintinas kaip griežtesnė priemonė nei materialaus daikto konfiskavimas, nes pareiga sumokėti konfiskuotino turto vertę nuteistajam kyla iš karto po nuosprendžio įsiteisėjimo, mokėjimo išdėstyti dalimis nėra galimybės, taigi greta paskirtos bausmės atsiradusi papildoma finansinė našta gerokai blogina nuteistojo padėtį. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama praktika, kad teismas, atsižvelgdamas į proporcingumo principą, sprendžia, ar išieškoti visą konfiskuotino turto vertę atitinkančią pinigų sumą, ar tik jos dalį, suteikia galimybę teismams individualizuoti skiriamą baudžiamojo poveikio priemonę. Vis dėlto pastaraisiais metais viešojoje erdvėje nuskambėjusi byla, kuomet teismas už dvi veikas, susijusias su vairavimu išgėrus (BK 281-1 straipsnis), nusprendė išieškoti dvi automobilio vertes (už kiekvieną nusikaltimą) atitinkančias pinigų sumas, kurios bendrai viršijo

1 Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas (suvestinė redakcija nuo 2026-01-01), *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 87-2741.

2 2014 m. balandžio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/42/ES dėl nusikaltimų priemonių ir pajamų iš nusikaltimų įšaldymo ir konfiskavimo Europos Sąjungoje, OL L 127, 2014 4 29, p. 39–50, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32014L0042.

3 2024 m. balandžio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2024/1260 dėl turto susigrąžinimo ir konfiskavimo, OL L 2024/1260, 2024 5 2, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32024L1260.

4 *Ibid.*

5 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-315-303/2018, Nr. 2K-17-788/2019, Nr. 2K-195-788/2019, Nr. 2K-50-303/2020, Nr. 2K-91-303/2021 ir kt.

100 000 Eur[6], sukėlė abejonių, ar teismų praktikoje nustatyti kriterijai, pagal kuriuos teismas sprendžia dėl konfiskuotino turto vertės išieškojimo dydžio, yra pakankami, kad būtų įgyvendinti proporcingumo ir teisingumo principai, nes tokią sumą gali būti sunku išieškoti net iš pasiturinčių asmenų. Ši byla tapo ryškiu pavyzdžiu, kad nesant aiškių taisyklių, kurios padėtų aiškiai nustatyti, kokio dydžio turto vertės išieškojimas yra proporcingas ir teisingas pagal padarytą nusikalstamą veiką, teismams sudaroma galimybė piktnaudžiauti suteikta diskrecija.

Moksliniuose darbuose, kuriuose aptariamas turto konfiskavimo institutas, analizuojama turto konfiskavimo samprata ir prigimties problemos[7], turto konfiskavimo ir nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo santykis[8], turto konfiskavimo reguliavimo ypatumai[9], turto konfiskavimo iš trečiųjų asmenų praktika[10], konfiskuotino turto vertės nustatymas pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 19 d. išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-12-495/2020 dėl pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM) įskaičiavimo į turto vertę[11], nusikalstamos veikos priemonės vertės dalies išieškojimo klausimas iš proporcingumo principo perspektyvos[12], tačiau mokslinėje literatūroje neskirta pakankamai dėmesio tokiems atvejams, kai nusikalstamos veikos padarymo priemonė yra didelės vertės ir yra pagrindas taikyti BK 72 straipsnio 5 dalį. Šio klausimo aktualumą taip pat pagrindžia nevienareikšmė teismų praktika, kurioje galima įžvelgti aiškų turto vertės ar jos dalies išieškojimo nustatymo kriterijų trūkumą, teismams sudarantį galimybes pažeisti teisingumo ir proporcingumo principus.

Šio straipsnio tikslas – įvertinti konfiskuotino turto (veikos padarymo priemonės) vertės išieškojimo institutą ir jo taikymo sąlygas, remiantis jau atliktais moksliniais tyrimais ir naujausia teismų praktika. Tyrimo objektas – BK 72 straipsnio 5 dalis bei jos taikymo sąlygos baudžiamajame procese ir veikos padarymo priemonės vertės dydžio nustatymo kriterijai. Tyrimo tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai: identifikuoti teismų praktikoje vyraujančius kriterijus, pagal kuriuos teismas sprendžia dėl turto vertės išieškojimo dydžio; pateikti pasiūlymų dėl kriterijų, kuriais teismas vadovaujasi nustatydamas konfiskuotinos

6 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-191-719/2023.

7 Rasa Paužaitė, „Turto konfiskavimo teisinės prigimties problemos“, *Jurisprudencija* 8, 98 (2007): 20–28, https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2687.

8 Rasa Paužaitė, „Turto konfiskavimo ir nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo santykis“, *Jurisprudencija* 11, 113, (2008): 57–65, https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1744.

9 Eglė Kavoliūnaitė, „Turto konfiskavimas: reguliavimas ir teisinės prielaidos taikyti išplėstinį konfiskavimą Lietuvoje“, *Teisės problemos* 1, 59 (2008), https://teise.org/turto-konfiskavimas-reguliavimo-tikslai-ir-teisines-prielaidos-taikyti-isplestini-konfiskavima-lietuvoje-59/.

10 Vytautas Piesliakas, „Neteisėtu būdu gautų pajamų konfiskavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje: siekiai ir realybė“, *Jurisprudencija* 18, 2 (2011): 675–688, https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/613/0.

11 Renata Marcinauskaitė, „Baudžiamosiose bylose taikytini konfiskuotino turto vertės (Baudžiamojo kodekso 72 straipsnio 5 dalis) nustatymo kriterijai“, *Lietuvos teisė* (2020): 91–98, https://cris.mruni.eu/cris/bitstreams/cf151856-9e42-4452-86c3-4242211be6b9/download.

12 Skirmantas Bikelis, „Nusikaltimo padarymo priemonės dalies konfiskavimas ar jos vertės dalies išieškojimas iš proporcingumo principo perspektyvos“, *Teisės problemos* 2, 96 (2018), https://teise.org/nusikaltimo-padarymo-priemones-dalies-konfiskavimas-ar-jos-vertes-dalies-isieskojimas-is-proporcingumo-principo-perspektyvos-96/.

turto vertės išieškojimo dydžio, papildymo. Tyrime taikyti analizės, sisteminis, lyginamasis, dokumentų ir teismų sprendimų analizės metodai. Išanalizuoti visų instancijų teismų sprendimai baudžiamosiose bylose nuo 2024 m. sausio 1 d. iki 2025 m. gruodžio 31 d., kuriuose buvo taikytas nusikalstamos veikos priemonės vertės išieškojimas.

1. Konfiskuotino turto vertės išieškojimo dydžio nustatymo kriterijai

Tarybos pamatiniame sprendime 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo (toliau – pamatinis sprendimas)[13] ir Direktyvoje 2014/42/ES dėl nusikaltimų priemonių ir pajamų iš nusikaltimų įšaldymo ir konfiskavimo Europos Sąjungoje, kuriuos vėliau pakeitė 2024 m. balandžio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2024/1260 dėl turto susigrąžinimo ir konfiskavimo (toliau – Direktyva 2024/1260), nurodyta, jog valstybė narė turi imtis priemonių, kad galėtų konfiskuoti visas arba dalį nusikaltimo priemonių ir lėšų, įgytų iš nusikaltimų, taip pat turtą, kurio vertė atitinka tokias nusikaltimo priemones ar pajamas. Direktyvos 2014/42/ES ir 2024/1260 išplėtė konfiskavimo taikymo galimybes: jose buvo įtvirtinta nuostata, kad konfiskuotinas turtas ar jo vertę atitinkanti pinigų suma turi būti konfiskuojama (visiškai ar iš dalies), jeigu yra priimtas galutinis apkaltinamasis nuosprendis dėl nusikalstamos veikos[14]. Nebeliko pamatiniame sprendime nustatytos sąlygos, kad turtas ar pajamos gali būti konfiskuojami, jeigu kaltininkui buvo paskirta didesnė kaip vienų metų laisvės atėmimo bausmė. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra išaiškinęs, jog valstybės narės turi imtis būtinų priemonių, kad būtų konfiskuota visa iš nusikalstamos veikos tiesiogiai ar netiesiogiai gauta finansinė nauda arba jos dalis, taip pat nusikalstamos veikos padarymo priemonės, tačiau taikant turto konfiskavimą turi būti paisoma pagrindinių teisių, visų pirma teisės į nuosavybę, įtvirtintos Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 17 straipsnio 1 dalyje. Jeigu konfiskuotinas turtas priklauso trečiajam asmeniui, valstybės narės yra įpareigotos užtikrinti veiksmingas priemones trečiųjų asmenų teisėms apginti, o taikomas konfiskavimas turi nepažeisti sąžiningo trečiojo asmens teisės į nuosavybę[15].

13 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo, OL L 68, 2005 3 15, p. 49–51, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:32005F0212.

14 2014 m. balandžio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/42/ES dėl nusikaltimų priemonių ir pajamų iš nusikaltimų įšaldymo ir konfiskavimo Europos Sąjungoje, OL L 127, 2014 4 29, p. 39–50, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32014L0042, ir 2024 m. balandžio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2024/1260/ES dėl turto susigrąžinimo ir konfiskavimo, OL L 2024/1260, 2024 5 2, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32024L1260.

15 Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai: 2021 m. sausio 14 d. sprendimas byloje C-393/19, ECLI:EU:C:2021:8, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX:62019CJ0393; 2021 m. spalio 21 d. sprendimas sujungtose bylose C-845/19 ir C-863/19, ECLI:EU:C:2021:864, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=ecli%3AECLI%3AEU%3AC%3A2021%3A864; 2024 m. sausio 25 d. sprendimas byloje C-722/22, ECLI:EU:C:2024:80, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=CELEX:62022CJ0722; 2024 m. spalio 4 d. sprendimas sujungtose bylose C-767/22, C-49/23 ir C-161/23, ECLI:EU:C:2024:823, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=CELEX:62022CJ0767; 2025 m.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 72 straipsnyje imperatyviai nurodyta, kad uždraustos veikos įrankis, priemonė ar rezultatas privalo būti konfiskuojami visais atvejais, jeigu konfiskuotinas turtas priklauso kaltininkui. Pagal BK 72 straipsnio 4 dalį „[k]itam fiziniam ar juridiniam asmeniui priklausantis konfiskuotinas turtas konfiskuojamas, nepaisant to, ar tas asmuo yra nuteistas už BK uždraustos veikos padarymą, ar ne, jeigu: 1) perleisdamas turtą kaltininkui ar kitiems asmenims, jis žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, kad šis turtas bus naudojamas šio kodekso uždraustai veikai daryti; 2) šis turtas jam buvo perleistas sudarius apsimestinį sandorį; 3) šis turtas jam buvo perleistas kaip kaltininko šeimos nariui ar artimajam giminaičiui; 4) šis turtas jam buvo perleistas kaip juridiniam asmeniui, kurio vadovas, valdymo organo narys arba dalyviai, valdantys ne mažiau kaip penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.), yra kaltininkas, jo šeimos nariai ar artimieji giminaičiai; 5) įgydamas šį turtą, jis arba juridiniame asmenyje vadovaujančias pareigas ėjęs ir teisę jam atstovauti, juridinio asmens vardu priimti sprendimus ar kontroliuoti juridinio asmens veiklą turėjęs asmenys žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, kad šis turtas yra šio kodekso uždraustos veikos įrankis, priemonė ar rezultatas“. BK 72 straipsnio 5 dalyje numatyta išimtis leidžia išieškoti konfiskuotino turto vertę, jeigu konfiskuotino turto paimti negalima (t. y. jis yra suvartotas, paslėptas ar priklauso tretiesiems asmenims), taip pat jeigu turto negalima paimti dėl kitų BK nenumatytų priežasčių arba šį turtą konfiskuoti būtų netikslinga. Taip pat pažymėtina, kad pagal BK leidžiama išieškoti konfiskuotino turto vertę atitinkančią sumą ne tik iš kaltininko, bet ir iš kitų BK 72 straipsnio 4 dalyje nurodytų asmenų. Taigi BK 72 straipsnyje aiškiai nurodyta, kad konfiskuotinas turtas visais atvejais turi būti konfiskuojamas, o jeigu yra sąlygos taikyti BK 72 straipsnio 5 dalyje numatytą išimtį, turi būti išieškoma konfiskuotino turto vertė. Lyginant BK 72 straipsnyje įtvirtintą reguliavimą su pamatiniu sprendimu ir Direktyva 2024/1260, pažymėtina, kad BK 72 straipsnyje nenumatyta galimybė išieškoti dalį konfiskuotino turto vertę atitinkančios pinigų sumos. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą konstatavo, kad „už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos teisės pažeidimui, turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi asmens varžyti akivaizdžiai labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti. Teisingumo ir teisinės valstybės konstituciniai principai reiškia ir tai, „kad tarp siekiamo tikslo ir priemonių šiam tikslui pasiekti, tarp teisės pažeidimų ir už šiuos pažeidimus nustatytų nuobaudų turi būti teisinga pusiausvyra (proporcija). Šie principai neleidžia nustatyti už teisės pažeidimus tokių nuobaudų, kurios būtų akivaizdžiai neproporcingos teisės pažeidimui bei siekiamam tikslui“ <...>. Taigi įstatymu nustatant atsakomybę, taip pat jos įgyvendinimą, turi būti išlaikoma teisinga pusiausvyra tarp visuomenės ir asmens interesų, kad būtų išvengta nepagrįsto asmens teisių ribojimo. Remiantis šiuo principu, įstatymais asmens teisės gali būti apribotos tik tiek, kiek yra būtina viešiesiems interesams ginti, tarp pasirinktų priemonių ir siekiamo teisėto ir visuotinai svarbaus tikslo privalo būti protingas santykis. Šiam tikslui pasiekti gali būti nustatytos tokios priemonės, kurios būtų

vasario 10 d. sprendimas byloje C-450/24, ECLI:EU:C:2025:75, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=CELEX:62024CO0450.

pakankamos ir ribotų asmens teises ne daugiau negu yra būtina.“[16]

Remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimais, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas formuojamoje teismų praktikoje įtvirtino, kad „[k]onfiskuojant ne pačią nusikalstamos veikos padarymo priemonę, bet jos vertę pinigais, turėtų būti apsvarstoma, ar tokia baudžiamojo poveikio priemonė atitinka turto konfiskavimo tikslus, taip pat įvertinamas tokio išieškojimo proporcingumas“[17], t. y. turi būti vertinamos visos byloje esančios reikšmingos aplinkybės (nusikaltimo padarymo aplinkybės, nusikaltimą padariusį asmenį apibūdinantys duomenys ir kitos šiam klausimui spręsti turinčios reikšmės aplinkybės), ir sprendžiama, ar iš asmens išieškoti visą konfiskuotino turto vertę atitinkančią pinigų sumą, ar tik jos dalį[18]. Taip Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išplėtė BK 72 straipsnio taikymo galimybes, kad kaltininkui būtų parinkta tinkama baudžiamojo poveikio priemonė, kuri ne tik padėtų įgyvendinti bausmės paskirtį, turėtų prevencinį poveikį, bet ir būtų teisinga, proporcinga ir atitiktų teisinės valstybės principą.

Vienas iš pagrindinių konfiskavimo instituto tikslų yra užtikrinti, kad nusikalstamos veikos būtų ekonomiškai nenaudingos. Tai reiškia, jog visa iš nusikalstamų veikų gauta nauda turi būti paimama valstybės, kad kaltininkas negalėtų pasipelnyti iš nusikaltimų veikų, naudoti to turto kitoms nusikalstamoms veikoms ir kad iš neteisėtos veiklos gautas turtas nebūtų legalizuojamas. Šiuo aspektu nekyla abejonių, kad iš nusikalstamų veikų gauta nauda turėtų būti konfiskuojama visa apimtimi, nesudarant galimybių jas padariusiam asmeniui naudotis gauta turtine nauda.

Pagrindinė konfiskuotino turto vertės išieškojimo instituto taikymo problema atsiranda tuomet, kai vietoj nusikalstamos veikos priemonės konfiskavimo nusprendžiama taikyti nusikalstamos veikos padarymo priemonės vertės išieškojimą (ypač bylose pagal BK 281-1 straipsnį ar kontrabandos bylose[19], kuomet išieškoma transporto priemonės vertė). Renata Marcinauskaitė išskyrė teismų praktikoje išryškėjusią problemą, susijusią su turto vertės nustatymu – pastebėta, kad teismų praktikoje turto vertė nustatoma nevienodai (t. y. į turto vertę įskaičiuojant arba neįskaičiuojant PVM)[20]. Skirmantas Bikelis, vertindamas turto vertės išieškojimo institutą per proporcingumo principo prizmę, priėjo prie išvados, kad taikant turto vertės išieškojimą turėtų būti taikomas ir dalinis turto vertės išieškojimas (ypač jei konfiskuotinas turtas yra didelės vertės vilkikai, nauji automobiliai ir pan.)[21]. Išanalizavus 2024–2025 metais priimtus teismų sprendimus, kuriuose taikyta BK 72 straipsnio 5 dalis, pastebėta, kad nėra aiškių kriterijų, kuriais vadovaudamasis teismas sprendžia dėl

16 *Oficialioji konstitucinė doktrina: svarbiausios nuostatos (1993–2025)* (Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2025), https://lrkt.lt/data/public/uploads/2025/10/konstitucines-doktrinos-nuostatos-1993-2025-web.pdf; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d., 2001 m. spalio 2 d., 2004 m. sausio 26 d., 2005 m. lapkričio 3 d., 2005 m. lapkričio 10 d., 2008 m. sausio 21 d., 2008 m. kovo 15 d., 2008 m. rugsėjo 17 d., 2009 m. balandžio 10 d. nutarimai.

17 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-315-303/2018.

18 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-119-976/2018, Nr. 2K-315-303/2018, Nr. 2K-72-489/2020, Nr. 2K-91-303/2021.

19 Bikelis, *supra note*, 12.

20 Marcinauskaitė, *supra note*, 11.

21 Bikelis, *supra note*, 12.

dalinio ar visiško konfiskuotino turto vertės išieškojimo taikymo. Nors teismai galutiniuose procesiniuose sprendimuose, taikydami dalinį turto vertės išieškojimą, yra nurodę, kad dėl kaltininko išlaikytinių skaičiaus, pajamų neturėjimo ar galimų finansinių pasekmių[22] visiškas konfiskuotino turto vertės išieškojimas iš kaltininko nebus proporcingas ir teisingas, konfiskuotino turto vertės išieškojimo dydžio vertinimas iš esmės atliekamas tik tada, kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo per baudžiamąjį procesą to prašo ir pateikia tokį prašymą pagrindžiančius duomenis.

Aiškių kriterijų, pagal kuriuos teismas nustato, kokio dydžio konfiskuotino turto vertės išieškojimas bus proporcingas ir teisingas, nebuvimą puikiai iliustruoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-191-719/2023, kurioje asmuo buvo nuteistas už dvi veikas, numatytas BK 281-1 straipsnio 1 dalyje, dėl to, kad mažiau nei per vieno mėnesio laikotarpį (2020 m. rugpjūčio 13 d. ir 2020 m. rugsėjo 6 d.) vairavo transporto priemonę apsvaigęs nuo alkoholio. Nuteistojo vairuotas automobilis priklausė juridiniam asmeniui, todėl teismai taikė BK 72 straipsnio 5 dalį ir nusprendė išieškoti automobilio vertę atitinkančią pinigų sumą[23]. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija sutiko su apeliacinės instancijos teismo išaiškinimu, kad byloje nebuvo nustatyta jokių išimtinių aplinkybių, dėl kurių išieškotina turto vertę atitinkanti pinigų suma turėtų būti mažinama[24]. Tokį sprendimą taip pat lėmė įžūlus nuteistojo elgesys: per trumpą laiką buvo padarytos dvi analogiškos nusikalstamos veikos vairuojant tą pačią transporto priemonę, o antroji veika – dar ir galiojant paskirtai kardomajai priemonei, specialios teisės vairuoti transporto priemones sustabdymui. Pažymėtina, kad byloje nustatyta vairuoto automobilio rinkos vertė 2020 m. rugpjūčio mėnesį buvo 51 540 Eur, o 2020 m. rugsėjo mėnesį – 51 280 Eur. Toks automobilis vertintinas kaip brangus (didelės vertės)[25].

Nusikalstamos veikos priemonių (daiktų, kurie buvo panaudoti darant nusikalstamą veiką arba buvo skirti nusikaltimui padaryti) konfiskavimas yra labiau prevencinio pobūdžio, o jei šių daiktų vertė didelė, konfiskavimo instituto taikymas yra ir represinio pobūdžio, todėl jį taikant kaltininkas atsiduria blogesnėje padėtyje nei buvo prieš nusikalstamą veiką[26]. Visgi reikia nepamiršti, jog taikant bausmes ir baudžiamojo poveikio priemones

22 Pavyzdžiui, Vilniaus regiono apylinkės teismo Ukmergės rūmų 2024 m. gruodžio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1485-517/2024, Vilniaus regiono apylinkės teismo Ukmergės rūmų 2025 m. spalio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-42-517/2025, Vilniaus miesto apylinkės teismo 2025 m. lapkričio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-4122-1128/2025, Šiaulių apylinkės teismo Raseinių rūmų 2025 m. spalio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1025-674/2025, Alytaus apylinkės teismo Alytaus rūmų 2025 m. lapkričio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1247-800/2025, Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2025 m. gruodžio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-4038-1241/2025 ir kt.

23 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-191-719/2023.

24 Vilniaus apygardos teismo 2022 m. lapkričio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-565-1121/2022.

25 Lietuvių kalbos žodyne „brangus“ – turintis didelę vertę, daug kainuojantis (https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/?paieska=brangus). Straipsnyje taip pat vartojama sąvoka „didelės vertės automobilis“, kuri nėra tiesiogiai susijusi su BK įtvirtintu „didelės vertės turto“ apibrėžimu, kuomet laikoma, jog turtas yra didelės vertės, jeigu jo vertė viršija 400 MGL (20 000 Eur) dydžio sumą. Vis dėlto automobilio vertė, kuri viršija 20 000–25 000 Eur, turėtų būti laikoma didele.

26 Elzbieta Hryniewicz-Lach, „Improving asset confiscation: in the quest for effective and just solutions“, *ERA Forum* 25 (2024): 232–247, https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-024-00806-8.

asmens padėtį galima pabloginti tik tiek, kiek tai yra būtina siekiamiems tikslams pasiekti, ir paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės tikslus ir paskirtį, bet netapti dar viena bausme. Aptariamoje byloje dviejų brangaus automobilio verčių išieškojimas[27] akivaizdžiai atliko tik nubaudimo funkciją ir kartu su paskirta arešto bausme reikšmingai pablogino ne tik nuteistojo, bet ir jo šeimos padėtį. Iš aptartų Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimų matyti, jog nors teismai pritaria, kad būtų konfiskuojamos visos nusikalstamos veikos priemonės, jie vis dėlto laikosi pozicijos, kad turi būti išlaikomas balansas tarp žmogaus teisių ir visuomenės interesų, o taikoma baudžiamojo poveikio priemonė neturi būti pernelyg represinio pobūdžio[28]. Be to, ne mažiau svarbus aspektas, skiriant bausmes ir baudžiamojo poveikio priemones, yra užtikrinimas, kad paskirtos bausmės ir baudžiamojo poveikio priemonės būtų įvykdytos, t. y. pasiektas jų tikslas. Aptariamoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamojoje byloje Nr. 2K-191-719/2023 už dviejų pavienių veikų padarymą taikytas visiškas konfiskuotino turto vertės išieškojimas akivaizdžiai neatitiko proporcingumo ir teisingumo principų, nepagrįstai pablogino nuteistojo turtinę padėtį ir sudarė situaciją, kuomet paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių vykdymas užsitęs nepagrįstai ilgą laiką arba jos nebus įvykdytos.

Teismų formuojamoje praktikoje, įgyvendinant proporcingumo principą, kai taikomas konfiskuotino turto vertės išieškojimas, išskiriami trys bendro pobūdžio kriterijai, į kuriuos teismas atsižvelgia[29]. Be jokios abejonės, vertinant, ar yra pagrindas išieškoti visą nusikalstamos veikos padarymo priemonės vertę atitinkančią pinigų sumą, ar tik jos dalį, yra svarbios nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės ir veiką padariusį asmenį charakterizuojančios aplinkybės. Vis dėlto šioje vietoje turėtų būti išskiriamas dar vienas svarbus aspektas – nusikalstamą veiką padariusio asmens turtinė padėtis. Turtinės padėties aplinkybė iš esmės pasislepia po teismų įvardytomis „kitomis reikšmingomis aplinkybėmis“, bet jos neretai vertinamos kaip išimtinės, galimai nurodančios į jau ir taip sunkią kaltininko turtinę padėtį. Tokiu atveju skiriamos baudžiamojo poveikio priemonės dydis nuteistojo padėtį pablogintų dar labiau. Visgi turtinės padėties aplinkybė, išieškant konfiskuotino turto vertę atitinkančią pinigų sumą, turėtų būti svarbi ne tik išimtiniais atvejais. Į ją reikėtų atsižvelgti visada, kad būtų galima nustatyti, ar asmuo bus pajėgus įgyvendinti skiriamą baudžiamojo poveikio priemonę, o ta priemonė pasieks keliamus tikslus, nebus pernelyg

27 Pažymėtina, kad trečiajam asmeniui priklausantį turtą galima konfiskuoti, jeigu jis žinojo ir galėjo žinoti, kad turtas yra ar bus naudojamas nusikalstamai veikai. Aptariamos bylos atveju kaltininkas naudojosi juridiniam asmeniui priklausančiu automobiliu, abi veikas padarė per trumpą laiką, tačiau po pirmos veikos padarymo juridinis asmuo turėjo ir galėjo žinoti, kad automobilis buvo naudojamas nusikalstamai veikai, nes įmonės atstovas po įvykio turėjo vykti atsiimti transporto priemonės. Visgi po įvykio juridinis asmuo ir toliau leido kaltininkui naudotis tuo automobiliu. Taigi teismas turėjo pagrindą už antros veikos padarymą konfiskuoti juridiniam asmeniui priklausantį automobilį.

28 Michele Simonato, „Confiscation and fundamental rights across criminal and non-criminal domains“, *ERA Forum* 18 (2017): 365–379, https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-017-0485-0; Johan Boucht, „Asset confiscation in Europe – past, present, and future challenges“, *Journal of Financial Crime* 26, 2 (2019): 526–548, https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1108/JFC-04-2018-0043.

29 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys, *supra note*, 18.

represinio pobūdžio, bus proporcinga ir teisinga.

Išieškant nusikalstamos veikos padarymo priemonės vertę atitinkančią pinigų sumą, siekiama, kad kaltininkas neišvengtų konfiskavimo, jeigu veiką padarė naudodamas priemonę, kuri nuosavybės teise jam nepriklauso, ar dėl kitų priežasčių tą priemonę konfiskuoti nėra galimybės arba tai daryti netikslinga. Kadangi baudžiamojo poveikio priemonė pagal savo paskirtį padeda įgyvendinti bausmės tikslus, baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas taip pat turi būti individualizuojamas. Veikos padarymo priemonės (pavyzdžiui, transporto priemonės) vertės išieškojimas sukelia didesnes pasekmes nei paties turto konfiskavimas, nes Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (toliau – BVK) „nenumato galimybės teismui išdėstyti iš asmens išieškotos konfiskuotino turto vertės atitinkančios pinigų sumos mokėjimo dalimis tam tikram laikotarpiui ar nustatyti terminą, per kurį asmuo privalo sumokėti konfiskuotino turto vertę atitinkančią pinigų sumą“[30]. Tokia galimybė BVK susieta tik su baudos bausme[31]. Taigi, kaltininko banko sąskaitoje nesant konfiskuotino turto vertę atitinkančios pinigų sumos ir po nuosprendžio įsiteisėjimo iš karto neįvykdžius paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės, pradedama priverstinio išieškojimo procedūra. Jeigu kaltininkas neturi jam nuosavybės teise priklausančio turto, tokia priverstinio išieškojimo procedūra ne tik prailgina baudžiamojo poveikio priemonės vykdymo laiką, bet ir gali sukelti daugiau neigiamų pasekmių, nei buvo siekiama.

Direktyvoje 2024/1260 numatyta, kad taikant konfiskuotino turto (nusikalstamų veikų priemonių) vertės išieškojimą turi būti atsižvelgiama į konkretaus atvejo ypatingas aplinkybes, kurios nurodo, kad tokios priemonės taikymas yra proporcingas, visų pirma įvertinus atitinkamų nusikalstamų veikų priemonių vertę. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas taip pat yra išaiškinęs, kad baudžiamojo poveikio priemonės turi būti proporcingos[32], t. y. kad turi būti protingas santykis tarp padarytos veikos, siekiamų tikslų ir pasirinktų priemonių. Ne mažiau svarbus ir teisingumo principas, užtikrinantis, kad taikomos priemonės būtų adekvačios siekiamam tikslui[33]. Pasitelkiant baudžiamojo poveikio priemones įgyvendinama bausmės paskirtis, įtvirtinta BK 41 straipsnio 2 dalyje: baudžiamojo poveikio priemonės kartu su bausme padeda „sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo; nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį; atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas; paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų; užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą“. Taikant nusikalstamos veikos padarymo priemonės konfiskavimą, kaltininkui užkertamas kelias, naudojantis ta pačia priemone, tęsti ar daryti naujas nusikalstamas veikas. O nusikalstamos veikos padarymo priemonės vertės išieškojimas labiau atlieka nubaudimo ir atgrasymo nuo nusikalstamų veikų funkcijas, nes kaltininkui kyla finansinės pasekmės, taigi konfiskuotino turto vertės išieškojimo dydžio nustatymas yra itin svarbus.

30 Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų nutartis byloje Nr. T-172-1023/2021.

31 Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo įstatymas. Bausmių vykdymo kodeksas (suvestinė redakcija 2024-07-18 - 2026-06-29), *Valstybės žinios*, 2002-07-19, Nr. 73-3084.

32 *Oficialioji konstitucinė doktrina*, *supra note*, 16.

33 *Ibid.*

Taikant konfiskuotino turto vertės išieškojimą, turto vertė nustatoma vadovaujantis rinkos vertės kriterijumi[34], leidžiančiu nustatyti aktualiausią turto kainą veikos padarymo metu. Dažnai brangių automobilių vairuotojai, kuriems tie automobiliai nuosavybės teise nepriklauso, pagal savo gaunamas pajamas tokių transporto priemonių įsigyti negali, todėl naudojasi svetima materialine gerove. Tokiais atvejais itin svarbu nustatyti, ar bus įmanoma įgyvendinti baudžiamojo poveikio priemonę – konfiskuotino turto vertės išieškojimą. Todėl, siekiant įgyvendinti teisinės valstybės, proporcingumo ir teisingumo principus, svarstytina galimybė įtraukti kaltininko turtinės padėties vertinimą kaip privalomą kriterijų sprendžiant dėl baudžiamojo poveikio priemonės – konfiskuotino turto vertės išieškojimo – dydžio. Tai leistų šią baudžiamojo poveikio priemonę taikyti efektyviau ir ją tinkamai individualizuoti. Be to, tokio kriterijaus vertinimas leistų įgyvendinti Direktyvos 2024/1260 nuostatas ir neprieštarautų Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimui, kad „poveikio priemonės turi būti proporcingos teisės pažeidimui, atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, tačiau neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti“[35].

Sutiktina su Skirmanto Bikelio nuomone, kad kai nusikalstamos veikos padarymo priemonės yra didelės vertės (pavyzdžiui, vilkikai, nauji automobiliai ir pan.), kyla būtinybė taikyti dalinį nusikalstamos veikos padarymo priemonės vertės išieškojimą[36]. Kaip jau aptarta, kaltininko turtinės padėties įvertinimas leidžia objektyviai nustatyti, kokio dydžio nusikalstamos veikos padarymo priemonės vertės išieškojimas užtikrins proporcingumo ir teisingumo principų įgyvendinimą. Vis dėlto reikia nepamiršti, kad baudžiamojo poveikio priemonės nėra bausmė, jos tik padeda įgyvendinti bausmės paskirtį. Teismų sprendimuose, kuriuose taikomas dalinis nusikalstamos veikos padarymo priemonės vertės išieškojimas, išieškotinos sumos dydis išimtinai nustatomas vadovaujantis vidiniu įsitikinimu. Tai sudaro galimybę teismams analogiškose situacijose taikyti skirtingus išieškotinos turto vertės dydžio nustatymo kriterijus, todėl lieka neaišku, kodėl pasirenkama išieškoti konfiskuotino turto vertės dalį. Siekiant išvengti situacijų, kuomet nusikalstamos veikos padarymo priemonė yra itin didelės vertės, o jos išieškojimas pernelyg apsunkintų kaltininko padėtį, turėtų būti svarstoma galimybė nustatyti konfiskuotino turto vertės išieškojimo ribą. Pavyzdžiui, būtų galima svarstyti apie nusikalstamos veikos padarymo priemonės vertės išieškojimą, kuris neviršytų 30 proc. kaltininko turimo viso turto vertės ir gaunamų pajamų, o jei kaltininkas turto neturi, būtų vertinamos tik gaunamos pajamos ir nustatomas konfiskuotino turto vertės dydžio išieškojimas, neviršijantis 30 proc. gaunamų pajamų. Taip atvejais, kai konfiskuotinas turtas, kuris buvo naudojamas kaip veikos padarymo priemonė, yra itin brangus, o kaltininko finansinė padėtis nėra gera, būtų užtikrinama baudžiamojo poveikio priemonės paskirtis, t. y. veika išliktų ekonomiškai nenaudinga, teismai negalėtų piktnaudžiauti jiems suteikta diskrecija ir nepagrįstai

34 Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-271-628/2018 ir Nr. 2K-7-12-495/2020.

35 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 26 d., 2008 m. rugsėjo 17 d. nutarimai.

36 Bikelis, *supra note*, 12: 15–16.

apsunkinti nusikalstamą veiką padariusio asmens turtinę padėtį, išieškojimo procesas būtų daug greitesnis, užtikrintų paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės įvykdymą ir sudarytų galimybę asmeniui pasitaisyti, o konfiskuotino turto vertės išieškojimas nebūtų vien represinio pobūdžio priemonė. Taip pat pažymėtina, kad taip būtų išlaikomas balansas tarp tų asmenų, kuriems yra taikomas nusikalstamos veikos padarymo priemonės konfiskavimas, ir tų, kuriems nusikalstamos veikos padarymo priemonė nepriklauso nuosavybės teise ir yra taikomas turto vertės išieškojimas. Be abejo, nusikalstamos veikos padarymo priemonės konfiskavimas sukelia nuteistajam nepatogumų, t. y. naujo daikto, kaip antai automobilio, įsigijimas vietoj konfiskuoto lemia papildomas išlaidas, tačiau asmuo turi galimybę nuspręsti, ar naujas automobilis jam reikalingas, ar ne, ir kada jis gali sau leisti patirti tokias išlaidas. Atvirkščiai, kai išieškoma konfiskuotino turto vertę atitinkanti pinigų suma, asmuo neturi galimybės reguliuoti savo būsimų išlaidų, nes, paskyrus šią baudžiamojo poveikio priemonę, patiria ekonomines pasekmes iš karto po nuosprendžio įsiteisėjimo.

2. Konfiskuotino turto vertės su PVM nustatymas

Baudžiamosiose bylose, susijusiose su turto vertės išieškojimu, taikoma nevienoda praktika dėl konfiskuotino turto vertės nustatymo, nes įstatymų leidėjas aiškiai nenurodė, kaip turėtų būti apskaičiuojama konfiskuotino turto vertė[37], t. y. ar turi būti nustatoma daikto kaina, ar reali vertė, ar rinkos vertė. Teismų praktikoje išaiškinta, kad „baudžiamosiose bylose turto vertė gali būti nustatoma įvairiais būdais – pagal pirkimo–pardavimo sandorių kainą, turto sukūrimo (atkūrimo), įsigijimo sąnaudas ir kt.“[38] Aukščiausiasis Teismas taip pat yra nurodęs, kad „[s]ugadinto ar sunaikinto turto vertė nustatoma remiantis daikto rinkos verte (tačiau ne tokio daikto (turto) atkūrimo (atstatymo) sąnaudomis (kaštais) ar jo sunaikinimo pasekmėmis, kurie nėra šią nusikalstamą veiką kvalifikuojantis požymis) veikos padarymo metu“[39], o „[k]ai sprendžiamas turto konfiskavimo klausimas, pagal BK 72 straipsnį konfiskuotino turto vertė paprastai nustatoma remiantis specialisto atliktu konkrečios transporto priemonės įvertinimu. Byloje nesant tokių duomenų, konfiskuotino turto vertė nustatoma pagal atitinkamų juridinių asmenų pažymą apie tokios rūšies transporto priemonės vidutinę vertę.“[40] Taigi teismai, nustatydami konfiskuotino turto (transporto priemonės) vertę, vadovaujasi tokia transporto priemonės rinkos verte, kokia buvo nusikalstamos veikos padarymo metu.

Jau minėtame Renatos Marcinauskaitės straipsnyje[41] pritariama Lietuvos Aukš-

37 Marcinauskaitė, *supra note*, 11: 95.

38 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-155/2013, Nr. 2K-147-511/2016, Nr. 2K-126-495/2021 ir Nr. 2K-148-511/2022.

39 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-693/2007, Nr. 2K-167/2009, Nr. 2K-73-677/2016, Nr. 2K-298-697/2016, Nr. 2K-5-628/2019 ir Nr. 2K-126-976/2020.

40 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-100-648/2019, Nr. 2K-164-222/2019 ir Nr. 2K-7-12-495/2020.

41 Marcinauskaitė, *supra note*, 11.

čiausiojo Teismo išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutarčiai baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-12-495/2020, kurioje, siekiant suvienodinti teismų praktiką, išaiškinta, kad konfiskuotino automobilio vertė turi būti išieškoma su įskaičiuotu PVM, nes tokia turto vertės išraiška pinigų suma atitiks kainą[42], už kurią galėtų būti parduodamas ar įsigyjamas turtas[43]. Pažymėtina, kad tokio pobūdžio bylose, kuriose svarstomas klausimas dėl transporto priemonės vertės išieškojimo, konkrečios transporto priemonės vertinimas, atitinkantis transporto būklę, paprastai nėra atliekamas, o pateikiama atitinkamo juridinio asmens (VšĮ „Emprekis“) pažyma, kurią užsako ikiteisminio tyrimo įstaiga atlikdama ikiteisminį tyrimą. Šioje pažymoje nurodoma automobilio markė, modelis, gamybos metai ir kaina su PVM ir be PVM. Atsižvelgdama į tokios pažymos turinį, išplėstinė teisėjų kolegija baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-12-495/2020 pagrįstai, vienodindama teismų praktiką, nurodė, kad ta piniginė išraiška, kuri pažymoje yra nurodyta su PVM, turėtų būti išieškoma iš nusikalstamos veikos kaltininko, nes vertė su PVM labiausiai atitinka rinkoje vyraujančią transporto priemonės vertę, už kurią galima būtų parduoti ar nupirkti konkretų automobilį. Vis dėlto manytina, jog pati formuluotė, kad konfiskuotino turto vertės piniginė išraiška turi būti su PVM, yra ydinga ir klaidinanti.

Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatyme (toliau – PVM įstatymas)[44] numatyta, kad PVM mokėtoju yra laikomas „asmuo, kuriam pagal šį įstatymą nustatyta prievolė apskaičiuoti ir mokėti PVM ir kuris mokesčio administratoriaus įregistruotas PVM mokėtoju“. PVM yra mokesčių administratoriui mokamas mokestis, taikomas Lietuvos Respublikoje ir Europos Sąjungoje parduodamoms prekėms ir paslaugoms, kurias teikia PVM mokėtojas. PVM už parduodamą prekę ar suteiktą paslaugą yra taikomas tik vieną kartą, t. y. kai teikiamą paslaugą ar perkamą prekę gauna galutinis vartotojas[45]. Taigi PVM mokamas tik tuomet, kai PVM mokėtoju registruotas asmuo parduoda prekes ar teikia paslaugas. Visgi antrinėje rinkoje parduodamoms prekėms PVM mokestis nėra taikomas, jeigu šias prekes parduoda ne PVM mokėtojas. Kitaip tariant, jeigu prekę ar paslaugą parduoda PVM mokėtojas, į sandorio kainą PVM įtraukiamas, o jeigu prekę ar paslaugą parduoda ne PVM mokėtojas, nepriklausomai nuo to, ar tą prekę ar paslaugą perka PVM mokėtojas, į sandorio kainą PVM neįtraukiamas.

Pagal Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymą[46] „turto arba verslo **rinkos verte** laikoma apskaičiuota pinigų suma, už kurią galėtų būti perduotas turtas arba verslas jo vertinimo dieną, sudarius tiesioginį komercinį norinčių perduoti turtą arba verslą ir norinčių jį įsigyti asmenų sandorį“. Turto arba verslo **vertė**, kaip numatyta šiame

42 Teismų praktikoje sąvokos „turto vertė“ ir „kaina“ vartojamos kartu, nors jų reikšmės absoliučiai skirtingos. Visgi toks sąvokų vartojimas leidžia suprasti, kad teismai, nustatydami konfiskuotino turto vertę atitinkančią pinigine išraišką, ją sieja su pinigų suma, kuri gali būti nustatoma parduodant atitinkamą turtą rinkoje.

43 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-12-495/2020.

44 Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas (suvestinė redakcija nuo 2026-01-01), *Valstybės žinios*, 2002-04-05, Nr. 35-1271.

45 Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo komentaras, https://www.infolex.lt/ta/14401.

46 Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (suvestinė redakcija 2024-01-01–2026-04-30), *Valstybės žinios*, 1999-06-16, Nr. 52-1672.

įstatyme, yra „turto arba verslo naudingumo tam tikru metu matas, nustatytas pagal atitinkamą turto arba verslo vertinimo metodą, kurio taikymo procedūros ir tvarka nustatytos Turto ir verslo vertinimo metodikoje“, o turto **kaina** – „pinigų suma, kuri yra paprašyta, pasiūlyta arba sumokėta už turtą“. Pagal šio įstatymo 5 straipsnio 3 dalį turto arba verslo vertė gali būti nustatoma pagal: 1) pirkimo–pardavimo sandorius; 2) turto sukūrimo (atkūrimo) sąnaudas; 3) pajamas, gaunamas naudojant turtą, arba verslo pajamas; 4) kitus Tarptautiniuose vertinimo standartuose ir Europos vertinimo standartuose nustatytus turto arba verslo vertės nustatymo pagrindus. Pagal turto ir verslo vertinimo metodikas[47] turto vertės nustatymo metodų yra ne vienas, tačiau iš baudžiamųjų bylų, kuriose pateikiamos automobilio vertės nustatymo pažymos, matyti, kad automobilio vertė yra nustatoma lyginamuoju metodu, t. y. lyginant panašaus ar analogiško turto sandorių kainas. Pažymėtina, kad turtas rinkoje gali būti parduodamas tiek fizinių, tiek juridinių asmenų, tačiau asmenys (ir juridiniai, ir fiziniai), kurie nėra įregistruoti kaip PVM mokėtojai, į parduodamo turto kainą PVM neįskaičiuoja. Tai reiškia, kad vertinant sudarytus sandorius vertinama tik sandorių kaina, nenustatant, ar į tą kainą yra įtrauktas PVM.

Minėtoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje[48] vadovautasi Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl bešeimininkio, konfiskuoto, valstybės paveldėto, valstybei perduoto turto, daiktinių įrodymų, lobių ir radinių perdavimo, apskaitymo, saugojimo, realizavimo, grąžinimo ir pripažinimo atliekomis taisyklių patvirtinimo“[49] 1091, 1408, 14032 punktais, kuriuose išaiškinta konfiskuoto ir kito turto realizavimo konkurso būdu tvarka, t. y. kokia kaina realizuojant turtą turi būti nustatoma konkurso metu. Šiose nuostatose nurodyta, kad konkurso metu kaina nustatoma „pagal turto perėmimo (įvertinimo) dokumente nurodytą kainą (įskaitant PVM)“[50]. Taigi, sistemiškai aiškinant PVM įstatymo nuostatas kartu su aptarto nutarimo nuostatomis, konfiskuoto ir kito turto realizavimo kaina nustatoma pagal vertinimo dokumente nurodytą daikto vertę ir į ją PVM įskaičiuojamas dėl to, kad už realizavimą atsakingas asmuo yra PVM mokėtojas, todėl turi pareigą nustatyti parduodamos prekės kainą su PVM.

Suprantama, kad teismų praktikoje bandoma išlaikyti lygybę tarp tų, kuriems yra taikomas turto konfiskavimas, ir tarp tų, iš kurių išieškoma turto vertę atitinkanti pinigų suma, kad kaltininkai, kurie naudojasi svetimu turtu darydami nusikalstamas veikas, neatsidurtų geresnėje padėtyje ir neišvengtų pasekmių. Vis dėlto turto vertinimo metodai (nepriklausomai nuo to, ar turtas yra kilnojamasis, ar nekilnojamasis) yra tokie patys, tik jie parenkami priklausomai nuo turto rūšies. Vadovaujantis turto vertės nustatymo metodikomis, nustatant turto vertę mokestiniai klausimai nėra vertinami, nes PVM yra išimtinai PVM

47 Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas dėl turto ir verslo vertinimo metodikos patvirtinimo (suvestinė redakcija 2020-09-24–2026-04-30), *Valstybės žinios*, 2012-04-28, Nr. 50-2502.

48 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note*, 43.

49 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 26 d. nutarimas Nr. 634 „Dėl bešeimininkio, konfiskuoto, valstybės paveldėto, valstybei perduoto turto, daiktinių įrodymų, lobių ir radinių perdavimo, apskaitymo, saugojimo, realizavimo, grąžinimo ir pripažinimo atliekomis taisyklių patvirtinimo“ (suvestinė redakcija nuo 2024-08-23), *Valstybės žinios*, 2004-05-28, Nr. 86-3119.

50 *Ibid.*

mokėtojui taikomas mokestis, kuris neturi nieko bendro su turto verte. Turto vertintojas, atlikdamas turto vertinimą lyginamuoju metodu, lygina ir vertina tik sudarytus sandorius, pagal kuriuos gali nustatyti, už kiek realu rinkoje parduoti ar nupirkti konkretų turtą. Visgi nė vienoje turto vertinimo išvadoje nėra aptariama, ar įvykdytų sandorių šalis (pardavėjas) buvo PVM mokėtojas ir ar į parduodamo turto kainą yra įtrauktas PVM, nes rinkoje sudaromuose sandoriuose dalyvauja tiek PVM mokėtojai, tiek ne PVM mokėtojai, todėl joje vyraujančių sandorių kaina yra išimtinai pardavėjo išreikšta valia, už kokią kainą jis perleidžia turtą ar teikia paslaugas.

Pažymėtina, kad baudžiamosiose bylose dažnu atveju nustatoma naudotos konfiskuotinos transporto priemonės vertę atitinkanti pinigų suma. Tai reiškia, kad transporto priemonės vertė nustatoma pagal antrinėje rinkoje sudarytus sandorius. Tokie sandoriai gali būti sudaromi tiek tarp transporto priemonių pardavimo veiklą vykdančių asmenų, tiek tarp tokios veiklos nevykdančių asmenų. Ieškant automobilių pardavimo skelbimų portaluose konkretaus modelio ir gamybos metų transporto priemonės pardavimo skelbimų, galima pamatyti, kad transporto priemonių kaina (jeigu transporto priemonė neturi defektų) yra panaši, nepriklausomai nuo pardavėjo statuso (ar jis yra PVM mokėtojas, ar ne). Akivaizdu, kad sudarytuose transporto priemonių pirkimo ir pardavimo sandoriuose galutinė pirkėjo sumokėta kaina gali skirtis nuo skelbime nurodytos kainos, jeigu sandorio šalys sutaria kitaip, nei nurodyta skelbime. Vis dėlto preziumuojant, kad transporto priemonės pirkimo ir pardavimo sandoris buvo įvykdytas už skelbime nurodytą transporto priemonės kainą, PVM mokėtojas iš gautos sandorio sumos turės išskaičiuoti PVM ir jį sumokėti mokesčių administratoriui įstatymuose nustatyta tvarka, o jeigu pardavėjas buvo ne PVM mokėtojas, į pardavėjo nustatytą kainą PVM nebuvo įtrauktas, todėl jis mokėti šio mokesčio mokesčių administratoriui neturės.

Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, bandydamas suvienodinti konfiskuotinų transporto priemonių vertės nustatymo praktiką baudžiamosiose bylose, įtvirtino klaidingą turto vertės sampratą, kuri gali lemti neteisingą turto vertės nustatymą. Šiuo atveju būtina suprasti, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė teisėjų kolegija nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-12-495/2020 žemesnės instancijos teismams nurodė, kuria VšĮ „Emprekis“ pateiktos automobilio vertės nustatymo pažymos eilute teismai turėtų vadovautis, nustatydami konfiskuotino turto vertę atitinkančią pinigų sumą, kadangi ji labiausiai atitinka kainą, už kurią galima būtų parduoti konkretų automobilį. Vis dėlto vartojama sąvoka „turto vertė su PVM“ yra nekorektiška. Atsižvelgiant į tai, kad PVM taikomas tik įstatymuose nustatytais atvejais, o konfiskuotino turto (šiuo atveju automobilio) vertė nustatoma pagal rinkoje vyraujančias analogiškos transporto priemonės kainas (sudarytus sandorius), nepriklausomai nuo to, ar buvo taikytas PVM, nustatant konfiskuotinos transporto priemonės vertę sąvokoje „turto vertė“ PVM neturi būti išskiriamas, nes „turto vertė“ arba „transporto priemonės vertė“ šiuo atveju reiškia automobilio pardavimo kainą rinkoje.

Išvados ir pasiūlymai

1. Taikant BK 72 straipsnio 5 dalies nuostatas, reikia vadovautis proporcingumo, teisingumo ir teisinės valstybės principais ir išieškant nusikalstamos veikos padarymo priemonės vertę atitinkančią pinigų sumą visais atvejais atsižvelgti ir į nusikalstamą veiką padariusio asmens turtinę padėtį. Kaltininko turtinės padėties kriterijus yra vienas pagrindinių aspektų, leidžiančių tinkamai nustatyti taikomos baudžiamojo poveikio priemonės (nusikalstamos veikos padarymo priemonės vertę atitinkančios pinigų sumos išieškojimo) dydį, kad nebūtų nepagrįstai bloginama nusikalstamą veiką padariusio asmens turtinė padėtis, būtų galima efektyviau taikyti konfiskuotino turto vertės išieškojimo institutą ir užtikrinti baudžiamojo poveikio priemonės įgyvendinimą.
2. Įstatymų leidėjui BK 72 straipsnio 5 dalyje neįvardijus, kokia konkrečiai turto vertė turi būti išieškoma iš kaltininko, teismų praktikoje, bandant identifikuoti įstatymų leidėjo pateiktos sąvokos „turto vertė“ turinį, baudžiamosiose bylose, kuriose išieškoma automobilio vertę atitinkanti pinigų suma, turto vertė įvardijama kaip „turto vertė su PVM“. Tokios sąvokos vartojimas yra neteisingas, nes PVM mokėjimo prievolė kyla tik įstatyme nurodytiems asmenims. Taigi, nustatant konfiskuotinos transporto priemonės vertę, sąvokoje „turto vertė“ PVM neturi būti išskiriamas.

RECOVERY OF THE VALUE OF PROPERTY USED AS INSTRUMENTALITIES OF A CRIMINAL OFFENCE

Evita Zyrianovaitė
Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *This article analyses the provision of the Criminal Code of the Republic of Lithuania governing the recovery of the value of property subject to confiscation. The recovery of such value is a criminal law measure that contributes to achieving the purposes of punishment and ensures that criminal activities become economically unprofitable. A criminal measure imposed on an offender, like a penalty, must be individualized; therefore, it must not only serve a repressive function but also be proportionate and fair. Although the legislator has not provided for the possibility of recovering only part of the amount corresponding to the value of property subject to confiscation, the Supreme Court of Lithuania has clarified in its case law that, in order to uphold the principle of the rule of law, courts may, taking into account the circumstances of the criminal offence, the characteristics of the offender, and other relevant circumstances of the case, decide on the recovery of only part of such value. In determining the amount to be recovered, courts should in all cases also assess the offender's financial situation in order to ensure that the imposed measure complies with the principles of justice, proportionality, and the rule of law. The article also examines whether an amount of money corresponding to the value of property, including VAT, is consistent with the concept of property value.*

Keywords: *confiscation of property; recovery of an amount of money corresponding to the value of property; value of the asset; value of the asset including VAT; value of instrumentalities of a criminal offence.*

Evita Zyrianovaitė, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Baudžiamosios teisės ir proceso instituto doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: turto konfiskavimas, išplėstinio turto konfiskavimas, baudžiamoji teisė.

Evita Zyrianovaitė, PhD candidate at the Institute of Criminal Law and Procedure at the Law School at Mykolas Romeris University. Research interests: asset confiscation, extended confiscation, criminal law.